

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3, p. 517-530

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11617>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 29.02.2017 ✓ Accepted/Kabul: 31.03.2017
✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. İsmet EMRE – Doç. Dr. Mahmut
Kubilay AKMAN

This article was checked by iThenticate.

DİL SORUNU VE İNDİRGEMECİ TEORİLERİN ELEŞTİRİSİ (DİL MESELESİNE DAİR TÜMCÜ BİR YAKLAŞIM DENEMESİ)

Ali ÖZTÜRK*

ÖZET

Dil olgusu insanı, toplumu, eşyayı ve varlığı anlamanın çok önemli araçlarından birisidir. Fakat bu rolüne rağmen dili kolayca tanımlamak, sınırlarını belirlemek, mahiyet ve kaynağına dair kesin sonuçlara varmak hiç de kolay değildir. Nitekim karmaşık, çok çeşitli işlev ve biçimleri olan dil olgusu bütün boyutlarıyla merak, araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Gerek bidayette gerekse günümüzde dil sorunsalına yönelik çok çeşitli tartışmalar, saptamalar, tanımlar, teoriler ve yaklaşımlar söz konusudur.

Dilin anlaşılmasına yönelik her dönemde önemli çalışmalar, tespitler ve öneriler olmakla birlikte özellikle modern dönemde dilin bir sistem olarak teorilere konu olması, kaynağı, mekanizasyonuna yönelik çeşitli nazariyeler ve yaklaşımların belirgin nitelikler kazandığını daha fazla görmek mümkündür. Dilin insan ile ilişkisi, toplumla ilişkisi, kendine özgü “art-zamanlı” yapısı vb. birçok konuya dair görüşler bir bütünlük içinde modele bağlanmaya çalışılmıştır. Klasik dönemde dilin işlevi, grameri, doğru kullanılması, retorik katkısı, sanatsal yönü vb. işlevsel niteliklerine yönelik sayısız çalışmalar bilinmektedir. Ancak modern dönemde, özellikle de ulus devletlerin ortaya çıkışı ve pozitivist anlayışların ön almasıyla, bu çalışmalarının yanı sıra dil ve dillerin ait oldukları ailesi, ait oldukları tarihsel ve sosyal mobilisasyonları üzerinden tasnifler yapıldı. Bununla birlikte dilin yapısı, insan zihni ile olan bağı, farklılaşması, değişmesi, başkalaşması ve kaynağı gibi birçok sorunun cevabı arandı.

Modern teorilerin mükemmel olgusal dil tanımları çok kısa süre sonra yerini daha karmaşık, sembolik tespit ve tanım alanı olan tekliflere bıraktı. Bununla birlikte teknolojik gelişmelere de bağlı olarak dile ilişkin çok sayıda parçacıl yeni çalışma sahalarının da önem kazandığını görmek mümkündür. Sorun şudur ki bu dönemsel ve indirgemeci belirlemeler

---

* Yrd. Doç. Dr. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: imajoloji@gmail.com.

dil politikalarına, dil pratiğine ve dil üzerinden geliştirilen toplumsal tasavvurları nedeniyle topluma doğrudan etki etmektedir.

Bu çalışma, yeni durumların sebep olduğu teori ve yaklaşımların dil gibi insanı ve toplumu doğrudan etkileyen çok bileşenli bu büyük sorunu kolayca rehin almasına yönelik indirgemeci reflekslere bir eleştiri olarak gelişmiştir. Ayrıca bu bağlamda kimi sınırlı teklifler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil Teorileri, İndirgemecilik, Dil Sosyolojisi, Tümcülük

A CRITIQUE OF LANGUAGE PROBLEMATIC AND REDUCTIONIST THEORIES (A HOLISTIC APPROACH TO LANGUAGE ISSUE)

ABSTRACT

Language is one of the most important means of understanding people, society, object and the being. Despite this role, however, it is not easy to identify the language easily, to determine its boundaries, and to reach definite conclusions about its nature and source. As a matter of fact, the complexity of language, which has various functions and forms, has been a subject of curiosity, research and debate in all its dimensions. There is a wide variety of discussions, definitions, determinations, theories and approaches to language problematic.

Significant studies, fixes and suggestions have been made in every period to understand the language. But it can be seen more particularly that the various theories and approaches to the source and mechanization have gained significant qualities, especially in the modern period, as a system of language. The relationship between the language and the human being, the relationship with the society, its unique "diachronic" structure etc. opinions on many subjects have been tried to be modeled in a unity. Numerous works are known in the classical period on functional properties such as language function, grammaticality, correct use, contribution to rhetoric and artistic direction. However, in the modern period, especially with the emergence of nation states and the preoccupation of positivist understandings, these studies, as well as the family of languages and tongues, were categorized by their historical and social mobility. Along with this, many questions such as language structure, connection with the human mind, differentiation, change, metamorphosis and source were searched.

The definitions of perfect factual language of modern theories soon left their place as more complex, symbolic identification and definition of proposals. However, depending on the technological developments, it is possible to see that many new fragmented study areas related to language have gained importance. The problem is that periodic and reductive determinants influence language policies and language practice. The purpose of this study is to evaluate the fact that theories and approaches which are effected by new situations easily influence the language phenomenon and its critiques.

Turkish Studies

STRUCTURED ABSTRACT

The language has a multidimensional function. But one of the most important functions of the language is undoubtedly part of a social system. On the other hand, according to mythological view, the essence of every object is reserved in names. The same opinion dominates in the earliest pagan religions. The chronology of Western thought, which was initiated with the ancient Greek tradition, has stood extremely over the fields of science and theories of language and function. Among the most important scientific activities of the Islamic world are the languages itself and its various spheres of reflection. The Qur'an has caused a great concentration on the Arabic language, and Arabic language has become the only scientific language of the Islamic world, the most effective language in the world for almost a long time.

When we come to the Ottoman language, it is possible to see through this language that this great synthesis allows for many effective, artistic and superior detents. Another important feature of the Turkish Language, which has transformed by modernization, is that it has tried a new interaction with Westernization and has begun to attain structural new definitions. A parallel relationship between language intervention and the desired nation-building of the language can be seen as an important test field in terms of signaling the socio-political role of language. It is very important to analyses all these problems in language theories.

There are many modern theories and studies on language. Undoubtedly, the Vienna school plays an important role in these language studies. In addition to this, structural theories and post-structuralist theories also have important effects. There are many theorists in modern and postmodern paradigms. We briefly mentioned about Bertrand Russell G. E. Moore, Wittgenstein, Levi – Strauss, Saussure, Derida, Foucault, Chomsky and so on. Undoubtedly, these theorists are under the influence of periodic developments. In addition, it was important to work on the grounds such as language, vocal, emotion, unconsciousness, and language, which are directly supported by new technologies depending on their own mechanization. However, it is possible to see that in this period of time many of the fields have an important place as a multidimensional issue of psychology, philosophy, sociology, anthropology, history, philology, theology and other disciplines.

Why were all these discussions needed and what were the factors that forced these theories (modernity, postmodernity, globalization, act.) to deal with the language?

a- Scientific developments, modernity and instrumentalization also affected language theories.

b- Nation states provided new functions to language. Because, at this stage a special link was established between the society image and language.

c- Globalization and post-modern processes brought new approaches to language.

Turkish Studies

d- Thanks to technological developments, new studies has been done on the language.

As a result the language problem is a multi-component issue. Beginning from the ontological story of human beings, there are aspects extending as far as God, nature, society, history, civilization, community, individual. If it is necessary to adhere to the above discussion and propose an all-encompassing model to understand the language problem, it is possible to classify the problem into the following limited categories:

The First Category; Conceptual stage, the divine essence, the conceptual nature, is universal and the language is a property of human being.

The Second Category; Empirical stage, the linguistic empirical nature has the ability to represent the outside and realty world.

The Third Category; Imagine stage, each language has its own historical, social components, interactions and changes. Starting from this pool of civilization, has the possibility of vertical metamorphism depending on the interactions horizontally, historically and periodically, as much as society, community, individual, and gives a very dynamic role in pointing to the imposing and manipulative representations.

The Fourth Category; Technique and Product stage, the language has some possibilities in terms of content and technique; such as sentence structure, word structure, etc.

The language is a multidimensional question with its ontological and metaphysical grounds, historical and social function, its own tools, its products and its outputs. Despite the fact that language has limited opportunities to define language specific means for periodic sociological and political developments, this situation in fact weakens the language and diminishes the claims of the individuals they belong to. The definitions of perfect factual language of modern theories soon left their place as more complex, symbolic identification and definition of proposals. However, depending on the technological developments, it is possible to see that many new fragmented study areas related to language have gained importance. The problem is that periodic and reductive determinants influence language policies and language practice. The purpose of this study is to evaluate the fact that theories and approaches which are affected by new situations easily influence the language phenomenon and its critiques.

Keywords: Theories of Language, Reductionism, Sociology of Language, Holism.

Giriş.

Kuşkusuz dile dair kullanılan en yaygın yargı/ifadelerden birisi de insanları diğer varlıklardan ayıran başat özelliklerden birisi olduğudur. Elbette bu ifade bir tesadüf değildir. Öyleyse bir ölçüde dili anlamak insanı anlamının diğer bir yoludur, diyebiliriz. Nitekim insanın en çok merak ettiği, hakkında düşündüğü, üzerinde araştırmalar yaptığı konuların başında dil sorunu gelir. Tarihsel süreç içerisinde birçok bilgi türü ve disiplin, bu olguyu farklı şekilde ele almıştır. Bu nedenle de kaynağı, niteliği ve mekanizasyonu gerek insan türünü anlamak gerekse insan türünün birlikteliğini

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/3

ve ihtilaflarını¹ anlamak açısından son derece kıymetli bir deneyim sahasıdır. Bu bağlamda mitolojilerden başlayarak tüm sahalarda dil ve insan ilişkisine dair pek çok şey bulmak mümkündür. Dinlerin, özellikle semavi dinlerin kitap ve kaynaklarında dil ile insan arasında ilişkiye dair temel teşkil edecek birçok veriye ulaşmak mümkündür. Ayrıca dinler, uygulamaları ve entelektüel sermayeleri dile dair pek çok çalışmaya kaynaklık etmenin dışında doğrudan dilleri etkilemiş, şekillendirmiştir.

Bununla birlikte dönemimize değin birçok filozof ve bilim insanı çeşitli vesilelerle dile dair analiz, saptama ve çalışmalarda bulunmuştur. Ancak biz daha çok sosyolojik bir tema bağlamında dil olgusu ile ilgileneceğimiz için sosyoloji disiplini tarafından yakından gözlenen çalışmalara yer vereceğiz. Bu süreci mantıksal pozitivizm ile dilbilimsel felsefe ile başlatabiliriz. Öncelikle bu iki okula kısaca değindikten sonra felsefi sürecin ardılı olan sosyolojik okul olarak kabul edilen yapısalcılık ve yapısalcılık sonrası yaklaşımlara kısaca temas edilecektir. Böylece dil sorunsalına yönelik genel yaklaşımlar kısaca ele alındıktan sonra bu yaklaşımların tek başına sebep oldukları toplumsal çıktılara yönelik birkaç tespitte bulunma yoluna gidilecektir.

Sonuçta ise sınırlı bir değerlendirmeye bağlı olarak konu edinilen yaklaşımların sınırlı bir eleştirisi yapılacaktır. Buna bağlı olarak da dilin dinamik, çok yönlü, gerçekte tam olarak kapsanamaz ve yönlendirilemez holizmine yönelik bir teklifte bulunulacaktır. Böylece dile yönelik indirgemeci yaklaşımların gerçekte toplumsal dinamiği sınırlayan ve manipüle eden kıymetlendirme formlarına yönelik kısa birkaç tespitte bulunma şansına ulaşmış olalım.

1- Dilin Tanımı, İşlevi, Özellikleri ve Önemi

Dil sorunu karmaşık, çok yönlü boyutları olan dinamik bir meseledir. Bu yüzden de, tanım yapmanın ancak kendisiyle mümkün olduğu, dili herkesçe kabul edilir bir tanıma kavuşturmak hiç de kolay değildir. Ancak dil konusunda yapılan tanımlar daha çok yine onun öne çekilmek istenen nitelikleri ve sokulmak istenen çerçeveyi esas alan eğilimlerle belirlendiği göze çarpmaktadır.

Dili salt bir olgu olarak tanımlamak güçse de, dilin en önemli işlevlerinden birisi de kuşkusuz onun sosyal bir sistemin parçası ve o sistemin yürütücü aracı olmasıdır. Bu bağlamda onun toplumsal rolü ve toplumsal izdüşümleri çok önemlidir. Nitekim bir dil, insan deneyiminin, topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatımı kapsayan birimlerle oluştuğu gözlenmektedir. Diğer bir ifadeyle dil, anlambilimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır; bu sessel anlatım da, her dilde belli sayıda bulunan, öz nitelikleriyle karşılıklı bağlantıları da bir dilden öbürüne değişen ayırıcı ve ardışık birimler, başka bir deyişle ses birimler biçiminde eklenir (Martinet, 1985: 13).

Yukarıdaki ifade esasen toplum merkezli insan tanımından kaynaklanan sosyo-kültürel bir öge olarak dil olgusunu tanımlamaktadır. Bu da dilin anlamsal bir organikliğe sahip olduğunun vurgusu üzerine yoğunlaşmayı beraberinde getirmektedir. Bu anlamda dil bir bildirim aracı olarak karşımıza çıkar (Korkmaz, 1992: 1). Elbette ki bu bildirim hem yatay hem de dikey dinamik bir sistem biçiminde karşımıza çıkmaktadır. İnsanı toplumun bir parçası varsayımından hareketle özel bir formül ile ifade etmek gerekir ise, dil; insana özgü bir iletişim sistemi olarak belli bir tarihselliği

¹ Dillerin insanın birlikte yaşaması ve ayrışmasını temsil eden hikayesini Babil Kulesi sembolünde de görebiliriz. Babil Kulesi karışıklığın ve yetmiş iki dilin, yani bütün dünya dillerinin bir tek ana dilden türemiş olduğu yolundaki görüşün sembolüdür. Tevrat'a göre tufandan sonra Sinear bölgesine yerleşen Hz. Nuh'un oğulları, "Bütün yeryüzü üzerine dağılmayalım diye gelin kendimize bir şehir ve başı göklere erişecek bir kule bina edelim.." derler ve inşaata başlarlar. Ne var ki Allah, hepsinin bir kavim olduklarını görünce anlaşılmaları diye dillerini karıştırır ve onları bütün dünyaya dağıtır; inşaatı yarım kalan şehre de dillerin orada birbirine karışmasından dolayı Babil denilmiştir. Geniş bilgi için; <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c04/c040332.pdf>

olan, toplumdan topluma değişen, öğrenilmiş (aktarılan) içinde farklı birimleri barındıran kompleks bir organizma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dili sadece insanı toplumsalın bir ürünü olarak sınırlayan bir mecraya indirgemek kuşkusuz eksiktir. Aynı şekilde, mitolojik görüşe göre her nesnenin özü adlarda saklıdır. Adlara egemen olmasını, onları kullanması bilen kimse, nesnelere üzerinde de bir üstünlük kazanır. Nesnelere dünyası ile adların dünyasının tek bir gerçeği (Wirklichkrit) vardır. En eski dinlerde de aynı görüş egemendir. Veda dininde sözün tinsel gücü ana motiflerden biridir. Rigveda'da sözün gücü tanrının gücüne yakındır. Çünkü doğan ve yok olan insan, sözünün temelinde, başsız-sonsuz ve gelip-geçmez olan tanrısal söz bulunur. Bu tanrısal söz Yunanlılarda 'logos' olarak karşımıza çıkmaktadır (Akarsu, 1993: 15).

Tüm bunlarla birlikte Antik Yunan geleneğiyle başlatılan Batı düşünce kronolojisi, bilim teori ve uygulamaları dil ve işlev alanları üzerinde son derece fazla durmuşlardır. Hristiyanlıktan sonra da bu ilgi kaybolmamış dil üzerinden gerek teolojik hedefler gerekse sosyal hedeflere ulaşmak önemli bir yer tutmuştur. Kuşkusuz İslam dünyasının en önemli bilimsel faaliyetleri arasında dil çalışmaları, dilin kaynağına dair tartışmalar (Aydar, Ulutaş, 2010) ve onun çeşitli yansı alanları yer alır. İslam'ın çıkışından itibaren dile dair çalışmalar özel bir yer tutmaktadır. Özellikle Kuran-ı Kerim'in Arapça olması Arap dili üzerinde büyük bir yoğunlaşmaya neden olmakla kalmamış, Arapçayı İslam dünyasının tek bilim ve ilim dili, dünyanınsa neredeyse uzun süre en etkili dili haline getirmiştir. Bu büyük etkinin bu gün bile yadsınamaz bir ağırlığa sahip olduğu açıktır. Arapçanın bu gücü kendisiyle de sınırlı kalmamış, diğer dilleri, özellikle de İslam'a mensup kavimlerin dillerini de derinden etkilemiştir. Dilleri ve toplumları etkilemenin yanı sıra doğrudan dilin gramerine ve yapısına dair birçok okulun bilim adamının ve yansı alanı olarak da retorikten kıraate müzik ve şiir form ve mahiyetine kadar sayısız birçok sahada etkili olmuşlardır (Aydın, 2014: 64-70).

Bunun yanı sıra İslam ve ona bağlı müesseseler, Müslüman kavimlerin dillerinin birbirini etkilemesine geliştirmesine ve çeşitli sentezlere ulaşılmasına önemli bir katkısı sağladı. Üstelik bu harmoni ve etkileşim sadece Müslüman kavimler arasında olmadı. Özellikle Osmanlıya geldiğimizde bir dil üzerinden bu büyük sentezin ne denli geniş, etkili, sanatsal ve üstün birçok detaya imkan tanıdığını görmek mümkündür. Bununla birlikte iç-içe dinamik dil zenginliklerinin büyük bir havzada katı ve yüksek duvarlar olmaksızın tını ve ezgileriyle birbirini beslediklerine tanık olunmaktadır. Modernleşmeyle birlikte dönüşen Türkçenin Batılaşmayla birlikte yeni bir etkileşimi denediği ve yapısal yeni tanımlara kavuşmaya başladığı gözlemler arasında yer alan önemli başka bir husustur. Bu hızlı değişme kelime dağarcığı ve ses yapısından başlamak kaydıyla (Karabult ve Ulutaş, 2011) dilin yapısı ve işlevini fazlasıyla etkiledi. Ayrıca dile yönelik müdahalelerle inşa edilmek istenen ulus tasavvuru arasında paralel bir ilişki olması dilin sosyo-politik rolüne işaret etmesi bakımından önemli bir deney sahası olarak da gösterilebilir.

Elbette tüm bu sosyolojik, siyasal, tarihsel ve dini yaşam dinamiği dışında dilin bizatihi ontolojik zeminde kazandığı önem de tartışmalardaki ağırlığını korumaktadır. Nitekim Chomsky dili insan biliş sisteminin merkezi olarak tanımlar (Külebi, 1997: 79). Bu manada dilin iç ve dış temsili mekanizasyon imkanları önemli bir tartışma konusu olarak açığa çıkar. Dilin kodlanmış ve simgesel düzlemde nasıl anlaşıldığı bize insanın tanımak konusunda da dilin özgün bir unsur olduğunun önemli ipuçlarını vermektedir. Ancak konu sosyolojik kuramlar açısından ele alınacağı için, spekülatif yaklaşımları kısaca geçme gereği duyulmaktadır. Bu yüzden daha çok insan tecrübesinin iletişim sistemi olarak dilin analiz edilmesi öncelik kazanmaktadır. Bu bağlamda şimdi kısaca modern dönemde ortaya çıkmış dil kuramlarına kısaca temas edelim.

2- Mantıksal Pozitivizm ve Dilbilimsel Felsefe

Modern döneme geldiğimizde her tür olgu ve sorunun matematiğini yapma, resmini kusursuz kurala bağlama arzusu ve ihtiyacı dil çalışmalarında da kendini gösterdi. Bu çabalardan en önemlisi de kuşkusuz mantıksal pozitivizm olarak adlandırılan Viyana çevrelerinde gelişmiş yaklaşımdır. Nitekim bu çabanın 1900'lerin hemen başında G. E. Moore ve Bertrand Russell'in on dokuzuncu yüzyıla egemen olan idealizminden kopmasıyla başladığı söylenebilir ardından Russell'in ve onun öğrencisi Wittgenstein'in öncü çalışmalarından sonra, Avusturya'da gelişen bu okul Viyana çevresi diye tanınmıştır. Geliştirdikleri felsefeye "Mantıkçı Pozitivizm" adını vermişlerdir. Sonraları uzun bir zaman, meslektenden olmayan pek çok kimsenin kafasında genel olarak çağdaş felsefeyle birleştirildi ve gerçekten de, hala günümüzde bütün çağdaş akademik felsefenin az çok Mantıkçı Pozitivizm'e benzediğini düşünenleri görmek pek mümkündür (Ayer, 1995: 130).

Mantıksal Pozitivizm metafiziği tamamen reddeder. Bilindiği üzere Kant, transendental olanın agnostik bir çerçevede ele alınması gerektiğini ifade etmiş, deneyüstü alanın kesin olarak bilinemeyeceğini söylemişti. Metafiziki bilgiyi bir ölçüde sınırlayan bu yargı, Mantıkçı Pozitivistlerce yokluğa itilerek, deneyüstü olan bütün dinsel, teolojik, metafizik ibareler anlamsız, karşılığı olmayan ifadeler olarak tanımlanmıştır (Ayer, 1985: 130 – 131).

Kuşkusuz bu belirlenim dile dair birçok tanım alanı, varlık hali, dinamik durumu ve imkânı peşinen yadsıdığı açıktır. Wittgenstein'in eseri olan *Tractatusta*'ta geçen görüntü kuramının ilkelerini bu çerçevede analiz eder isek,

- 1- Gerçek olan dünyanın her şey (bütün) olmasıdır.
- 2- Gerçek olan – olgu (fact) durumların varlığıdır
- 3- Olgunun mantıksal görüntüsü (logical picture) bir düşüncedir.
- 4- Düşünce anlamlı bir önermedir.
- 5- Bir önerme gerçeği gösteren (truth - function) bir element cümlesidir.
- 6- Doğru işlevsel bir önermenin genel formülü (P,S,M,S) dür.
- 7- Konuşamadığımız şeyler hakkında konuşmamalıyız (Turgut, 1993: 81 –82).

Wittgenstein cümle veya önermelerin dünyada bir olguyu göstermelerinin ya da temsil edilmesinin mümkünliğini araştırır. Yani her şeyin görüntüsü dil olarak mümkün müdür? Mantıksal atomculuk diyebileceğimiz bu yaklaşım, esasen Wittgenstein'in görüntü kuramının amacını ortaya koyar (Turgut, 1993: 82). Bu bağlamda bir mantıksal pozitivist olarak Wittgenstein, realite ile görüntü arasında dilsel bir örtüşüm mekanizması olması gerekliliğini savunmaktadır.

Wittgenstein de Russell gibi matematik ve mantık çalışmalarından geldiği düşünüldüğün de dilsel indirgemeciliği bu zemine taşımaları sürpriz görünmemektedir. Fakat bu yaklaşıma yapılabilecek en ciddi eleştiri, matematiğin bizatihi kendisi ampirik bir bilgi midir, sorunu olacaktır. Matematiğin emirleri, bizi ampiriğe ulaştırır mı? Kısacası matematiğin kendisi bön-gerçeğin, olgusal oluşun bir yansıması ve biçimi midir? Konumuz bu olmadığı için bu tartışmayı burada noktalamakla yetiniyoruz. Fakat bu yaklaşım yukarıdaki eleştirilerden de anlaşılacağı üzere dilin birçok işlev ve imkânını dışlayan bir tanım sahasına sahip olduğu aşıkardır. Şimdi de dilbilim felsefesinin bu konuda ki yaklaşımlarına kısaca temas edelim.

Dilbilim felsefe ya da dil bilimsel çözümleme Anglo – Sakson dünyasında gelişen ve 1940 – 50'lerde gerçekleşen bir felsefe tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Oxford ve Cambridge merkezli olan bu akım Oxford'da Austin ve Gilber Ryle ile Cambridge ise Wittgenstein ile temsil

edilir. Kendi araların dahi kimi çelişen birçok savlarına karşılık temel bazı ortak noktaları da söz konusudur. Daha önceki düşünürler sözcüğün arkasındaki bir hakikati sorgular iken, dilbilimsel filozofların bunun derin bir yanılığ olduğunu ileri sürdüler. Nitekim sözlüklerin bağımsız öznelere ait birer öbek olmadığını iddia ettiler. “Dil bir insan yararıdır, sözleri de biz uydurduk, kullanımlarını da biz belirleriz” ibaresi yerine her bir kavramı ve onun ilintisi olduğu sözleri, yerli yerine kullanmayı tam olarak anladığımız zaman, onun ne anlama geldiğini de anlarız. Özetle anlam, sözcüğün dilbilimsel olmayan bir anlamda var olan bağımsız bir özne değil, mümkün kullanımlarının tüm toplamlarıdır, şeklinde bir yargıya imkân tanır (Williams, 1985: 151-152).

Dilbilimsel felsefe, belli ölçüde mantıkçı pozitivistimin tamamlayıcısı ve eleştirisidir. Mantıkçı pozitivistim deney sahasına ait olmayan bütün bilgileri reddeder iken dilbilimsel felsefe bu duruma daha temkinli yaklaşmaktadır. Dinsel, teolojik, metafizik tüm bilgileri anlamsız bulan ve onu absürd hale getiren mantıksal pozitivistime karşı dilbilimsel felsefe, dine ve dinsel inanca yalnız bir insan yaşamı biçimi, insan gereksinimlerinin bir belirtisi olarak bakmak temayülündedir (Williams, 1985: 153-154). Nitekim çok daha önceleri yaşamış Sağduyu filozofu Read’ in de ifade ettiği gibi dil; insan zihninin resim ve imgelerini dışa vuran bir aygıttır (Açıköz, 2016: 139).

Mantıksal pozitivistim ve dilbilimsel felsefi düşünce doğrultusunda, daha çok dilin orijininin ne türden bir zeminde anlamlılık kazanacağıyla ilgilenir. Dile şu veya bu şekilde metafizik temel bulmaya çalışan teolojik ve spekülatif düşüncelere eleştiri olarak boy gösteren bu yaklaşım, dilin ancak ampirik zeminde anlam kazanacağını, transandantal olan bütün bilgi ve tümce öbek ve yargılarını absürde edilmesi gereken gerçek dışı değerler olarak ortaya koymaktadır. Dilbilimsel felsefeye göre dilsel varlık sahasının kökenlerini dil dışında başka öğelerde aramak bir yanılığdır. Onlara göre dilsel ölçek ve kullanımının kendinden kaynaklanan asıl alana irca edilmesi, dilin gerçek kullanım alanını belirleyecektir. Mantıksal pozitivistlerin metafiziksel ve teolojik yargılarına karşı çıkışın temkinlilikle yaklaşılması gereken bir saha olduğunu çünkü teolojik ve metafizik öğelerin eylemsileştiği bir toplumsal reel alanın bulunduğu bu yüzden ampiriğe dökülebilen bu olgunun absürde edilemeyeceğini ifade ederek hümanist çerçevede teolojik yapıların buna bağlı olarak dinsel yaşamın olgusallaştırılması söz konusu edilmiştir.

Konunun daha fazla felsefi mülahazalara indirgenmemesi açısından, meseleyi sosyolojik boyutta incelemesi ve varmak istediğimiz yargılara yardımcı olması bakımından yapısalcılığı ve ona dayalı gelişen eleştirel yaklaşımları kısaca analiz edelim.

3- Yapısalcılık ve Sonrası

Özelde klasik sosyologlar, genel anlamda ise tüm sosyologların şu veya bu şekilde yapı sorunuyla ilgilendiklerini söylemek, doğru bir yargıdır. Toplumu tanımlar iken sosyologlar, sosyoloji biliminin karakteristiği gereği toplumsal yapı kuramları geliştirmişlerdir. Nitekim sosyolojinin isim babası olarak kabul edilen A. Comte toplumsal yapıyı ortaya koyan sosyologların başında gelir. Marx tarafından alt-yapı üst yapı ilişkisi ile Durkheim’ in de toplumsal olgu kavramı organik ve mekanik toplumun yasaları ile toplumsal yapının işleyişi ve özelliklerini kendince belirledikleri gözlenebilir. Kuşkusuz burada sayamayacağımız birçok sosyolog da yapı sorununa dair tespit, tanım ve analizlere sahiptir.

Bizim özel alanımız olan dil ve toplumsal yapı ilişkisi ile özellikle sosyolog Levi – Strauss ön aldığı söylemek mümkündür. Saussure’ nin takipçisi olarak da kabul edilen Strauss 1950’lerde kültür semiyolojisini sistemleştirip yapısal antropolojiyi kurmuştur. Gerek Radcliffe – Brown, gerek Nadel, gerekse Evas – Pritchard’ da toplumsalı görüldüğü gibi, ampirik gerçeğin bir parçası sayarlar. Ampirik gerçeğe dayalı, dolaysız olarak ondan çıktığını varsayarlar. Buna karşılık Levi - Strauss’ da yapı ampirik gerçeğe değil bundan çıkarılan modellere götüren kendine özgü bir sistematik olarak tanımlanmıştır (Bozkurt, 1972, 25). Esasen buna benzer tanımları başka kuramlarda görmek de

mümkündür. Strauss'un yapı anlayışında bir tasarım, belli ölçüde spontane bir kurgunun olduğu gözlenir. Daha önceki sosyologlar, yapının gizlenen ampirik yönü vurgulanır iken, ona göre gözlenen değerlerin oluşturduğu modeller ile yapı kavramının açıklanabileceği ifade dirmiştir.

Strauss'un genel anlamda dil yapı çatısını anlamak için yapı kavramının daha geniş şekilde açıklanması gerekmektedir. Ona göre yapının parçalar arasında belli bir bağlantı olan herhangi birindeki bir değişikliğin bir dönüşümünün zorunlu olarak bütünü değiştirdiği bir mekanizmadan söz edebiliriz (Bozkurt, 1972, 29). Bu dizge, toplumda ya da genel anlamda bir oluş için yapı kavramının kilit noktasını teşkil etmektedir. Yapı, önümüzde herhangi dağınıkların anlamsız hareketleri ile değil; birimlerin birbiri ile tanımlanabildiği, birbirini etkileyen, bir bütünü oluşturan ve ancak bir bütünde anlam kazanıp bir bütünü anlamlı kılan bütün – parça ilişkisinde ilk nedenin paradoksal bir ilişki içinde vücuda gelen bir işleyiş biçimi olarak söz konusu edilebilir. Esasen buna benzer modellere psikolojide de rastlamak mümkündür.

Strauss'un, Brüksel'de felsefe ve hukuk eğitimi almış, Brezilya'da sosyoloji profesörlüğü yapmış olduğu dikkate alındığında (Bottomore, 1997: 572), onun daha önceki klasik sosyologlara nazaran farklı bir bilgi türünü ortaya koyması bu zeminden hareketle daha bir manidardır. Strauss, son yirmi yıldır giderek mitoslar üzerinde yoğunlaşması belli bir toplumsal örgütlenmenin toplum bilincinden ziyade insan zihninin toplu bilinçsizliğine verdiği önemle bağlantılı olarak bu yargıya varmaktadır (Bottomore, 1997: 582).

Burada Strauss'un öznelerin tavrından çok belirleyici bir yapı geleneğini saptadığı gözlenmektedir. Çünkü o bilinçsiz insan zihnine yerleşmiş ve olası bileşimlerle bir çeşit cebir matrixi olarak düşünülmüştür. Ona göre insan zihninin nesnel bir varlığı vardır ancak insan zihninin özelliklerini kültürel çözümlenmelerle öğrenebiliriz. Nitekim insanlar kafa yapılarından dolayı dünyayı çift kavramlarla algırlar (Bottomore, 1997: 582) . Buradan da anlaşılacağı gibi Lev'i Strauss, ampirik gerçekten kendince bir modele varmıştır ve bu modelin merkezine de dil (kavramsal) kodlamayı yerleştirmiştir.

Bu süreçten hareketle fizyolojik yöntemin dört temel adımını sıralayan Troubetzkky'un 'La Phonologie Actuelle' adlı yazısıyla ilk kez bir toplumsal bilimi zorunlu ilişkilerle formüle edilebilmiştir. Dilbilimdeki bu devrimden yaralanmak ve yapısal çözümlenmeyi antropolojiye uygulamak isteyen yazarın amacı, dilbilimin ortaya koyduğu modelden yaralanarak, betimleme ve tanımlama çabamızı her zaman aşan ampirik zenginlik ve çeşitlilikten başka yerlerde ve başka zamanlarda da meydana gelebilen çalışmalara neden olduğunu varsayar (Bozkurt, 1972, 27).

Levi-Strauss'un tespitlerini formüle eden bu yaklaşım, ampirik temelin kurgusal zeminde yapıya dönüştürülerek işleyiş biçiminin ilkelerini belirlemek noktasına taşınmaktadır. Nitekim yapı, adını hak etmek için modeller, şu dört koşulu yerine getirmelidirler: Öncelikle bir yapı bir dizge (system) özelliğini taşır. Böylece herhangi birindeki bir dönüşümün (modification) diğerinin de dönüşüme uğrattığı bir sıra unsurundan kuruludur. Sonra her model, bir değişim (transformation) zümresine dahildir ve her değişim aynı aileden bir modele tekabül eder; öyle ki bu değişimlerin bütünü bir modeller zümresi teşkil eder. Üçüncü olarak ise yukarıda sayılan özellikler, modelin unsurlarından birinin dönüşümü halinde hangi biçimde değişikliğe uğrayacağını önceden bilmeye imkân verir. Nihayet son olarak, model öylesine kurulmuş olmalıdır ki işleyişi gözlenebilen bütün olguların izahını yapabilmeli (Bozkurt,1972,30) parça bütün ilişkisi kusursuz bir izah ilişkisine kavuşmalıdır. Görüldüğü üzere model, ampiriğin sistematik, devinimsel, mantıksal kurgusu olan, süreci saptanabilen, kendisini kendisiyle açıklayabilen bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte Lev-i Strauss, tüm kültürel formları 'zorunlu yanılısamlar' yaşanmış olmalarına rağmen doğrudan iletililemeyen, 'bilinemeyen', deneyimlerin yerine konan gösterge sistemleri olarak saptattığı da dikkati çekmektedir (Boon, 1997, 229). Görüldüğü üzere ampiriğe

Turkish Studies

başvurmak tek başına bir yanılısama, onun arkasındaki sistem ise modelin kendisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak tüm bu tartışmaları sahici ve açıklayıcı bir boyuta taşıyacak yapısal dilcilerin örnek verdiği oyun örneğini ele alarak ifade edebiliriz. Tavla bilmeyen biri tavla oynayanları birkaç gün izlediğinde oyun sistemini kavrar. Pulların hareket yönü, zarın atılışı, vs. oyun sistemini kavrar. Dikkat edilmesi gereken şey, kişinin tavla oyununun tarihi süreç içerisinde ne türden bir gelişime sahne olduğuyla ilgili değildir. Aynı şekilde çevresel şartlarla ilişkisi de söz konusu değildir. Ayrıca oyunu oluşturan öz varlıklar (parçalar) da önemli değildir. Burada önemli olan sistemin işlevi ve birbiriyle olan bağlantısıdır. Bu anlamda dil ile söz arasında da bir ayrım vardır; dil, bir lisanın sistemi iken söz, lisanın özne tarafından kullanılan biçimidir. Sözün arkasında onu belirleyen toplumsal bir yapı, dil vardır. Dilbilimin amacı işte bu yapının toplumsal işleyişte sistematik kodlanmışlığını dille çözümleme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Moran, 1994, 170-171).

Buna karşılık dilin başka bir biçimi olan göstergelerle olan bağı sorunu başka bir boyuta taşır. Nitekim bir tarafıyla da dil, göstergeler sistemidir. Bu sistem art zamanlı değil (tarihi süreç) eş zamanlı olarak ele alınması gereken bütün bir sistem olarak karşımıza çıkar (Eagleton, 1990, 119). Buna bağlı olarak da Eagleton'da ifade ettiği gibi örneğin Saussure anlamın yalnızca bir farklılık sorunu olduğunu ileri sürer. "Cat", "cap" veya "bat" olmadığı için "cat"tir. Ancak bu farklılık süreci nereye kadar götürülebilir? "Cat" "cad" veya "mat" olmadığı için, "mat" ise "map" veya "hat" olmadığı için "mat"tir. Peki, sınır neresidir, bu durumda dildeki bu farklılık süreci sonsuza kadar götürülebilir. Ancak bu süreç sonsuz ise Saussure'un dilin kapalı, istikrarlı bir sistem oluşturduğu düşüncesine ne olur? Her gösterge özelliğini farklılığından kazanıyorsa o zaman her gösterge potansiyel olarak sonsuz bir farklılık dokusundan oluşmuş gibi görülecektir. Dolayısıyla bir göstergeyi tanımlamak sanıldığından daha zor olabilir. Saussure'un *langue* kavramı sınırlandırılmış bir anlam yapısını çağırır; ancak dilde çizgiyi nereye çekebilirsiniz? Saussure'un anlamın doğasının değişikliklerle belirlendiği görüşü, anlamın her zaman göstergelerin bölünmesi veya "eklemlenmesinin" sonucu olduğunu belirterek de ifade edilebilir (Eagleton, 1990, 149-151).

Bu anlamda dilsel ve toplumsal dokuyu sistematığından mütevellit bir yaklaşımla yorumlamak yeni problemlere neden olmaktadır. Bu söylemi Eagleton şu şekilde mahkum etmektedir: Yazıda bütün dil süreçleri gibi farklılıklarla işler; ancak farklılığın kendisi de bir kavram, düşünülebilecek bir şey değildir. Metin anlam veya anlamlandırmanın doğasına ilişkin, önerme olarak formüle edemeyeceği bir şeyi bize "gösterebilir". Nitekim Derida'ya göre bütün diller kesin anlamın ötesinde bu "artık"ı sergiler ve bütün diller bu artığı içermeye çalışan anlamı yok etme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar (Eagleton, 1990, 149-151).

Bu bağlamda post-yapısalcı, yapı-sökümcü, post-modern kuramlar dilin belirgin olmayan, muhataba göre şekil bulan, öznel dokusuna vurguda bulunarak dilde mündemiç olan kaotik işleyişi öne çıkarmaları dikkat çekicidir. Nitekim kendisi de postmodern çevrelere yakın olarak tanımlanan Foucault'a göre diller gerçek dünyayı temsil etmekten çok gerçekle yarış içinde bir dünyayı yaratmaya yönelmişlerdir (Foucault, 1994: 65-68). Yapıbozuların sözcüklerin gerçeğin değil başka sözcüklerin temsiliyetine işaret ettiklerini (Ellis, 1997: 161) belirtmeleri bu yaklaşıma dair önemli ipuçları vermektedir. Fakat tüm bunlarla birlikte onlar her ne kadar da dil teorilerin belirleyici karakterine savaş açarak otorite ve birey ilişkisini bireysel özgümlükler lehinde yorumlayan bir dil eleştiri ve kurgusu önermişlerse de bu dilin bir sistemden tamamen azade edilip edilmeyeceği tartışmasının sahiciliğini yok etmemektedir.

XX. Yüzyılın başında dilbilimciler özellikle sesbilime odaklanan Prag okulunun sağladığı imkanlar ışığında yol almaya başladı (Sperlich, 2011: 27). Ayrıca dilin doğrudan kendi mekanizasyonuna bağlı olarak yeni teknolojilerle de desteklenen söz, ses, duygu, bilinç-dışılık dil

ilişkisi gibi sahalarda çalışmalar önem kazandı. Bununla birlikte dilin bu dönemde de birçok sahada psikoloji, felsefe, antropoloji, tarih, filoloji, ilahiyat ve diğer bilim ve disiplinlerin çok boyutlu konusu olarak önemli bir yer tuttuğunu görmek mümkündür.

Tüm bu tartışmalara neden ihtiyaç duyuldu ve bu teorilerin dile yaklaşımını zorlayan faktörler neydi? Bu ve benzeri sorulara cevap niteliğindeki çıkarımlar şu şekilde sıralanabilir:

1- Bilimsel gelişmeler, modernite ve araçsallaştırma dil teorilerini de etkiledi ve böylece dilin kaynağının ve mekanizasyonun maddi biçimleri kimi postulatlarla ve sabitelere bağlanmaya çalışıldı. Bu manada dil, siyasal bir proje, ideolojik bir araç, toplumsal tasavvuru meşrulaştıran bir enstrümana dönüştü. Bu da dile dair kesin ve birçok imkanı da dışarda bırakan katı yorum ve uygulamalara yol açtı

2- Ulus devletin gelişmesiyle birlikte aslında içeriği kısmen muğlak, gerçekte çok dinamik ve çok yönlü etkileşimde olan ulus ve toplum kurgusu dile ait bu teoriler marifetiyle katı matematikleştirilmiş bir çabayla anlaşılabilir ve projeye dönüştürülebilir yüksek sınırları olan daha önceki birçok imkanını da dışarda bırakan bir bağlama taşınmak istenmiştir.

3- Küreselleşme ve post-modern süreçler, çoğulcu imkânların yanı sıra dilde belirsiz hatta kısmen kaotik tanım alanların doğmasına da neden olmuştur. Bu da dil üzerinde ya katı teorilere güç vermiş ya da karmaşık ve çelişik yaklaşımlara imkan tanımıştır. Bu bağlamda da kapsayıcı ama kabul edilebilir belirlenimler olgunlaşmamıştır.

4- Teknolojik gelişmeler dil ve uygulama sahalarını incelemede yeni imkanlar yaratmıştır. Ancak teknolojik gelişmeler, bilimde aşırı atomizasyon dilin çok fazla teknik, indirgemeci laboratuvar metası mekanizasyonuna güç katarken diğer imkanlarını sırdan azade ederek büyüüne kast etmiştir.

Bu da dili kıymetlendirmede ve işlevlendirmede çeşitli yeni krizlere neden olabilmektedir. Nitekim bu gelişmeler dilin zengin dokusu ve dinamiğini çeşitli indirgemeci yaklaşımlarla hem dilin kendisine hem de dilin temsil ettiği topluluklara zarar veren bir boyuta taşınmasına neden olabilmektedir. Buna bağlı olarak dilin kıymetlendirilmesini özetle aşağıdaki aşamalara bağlamak mümkündür;

- a- Tarihsel gelişimine, etkileşimleri ve sosyo-kültürel bileşenlerine göre ele alınması,
- b- Mekanisasyonuna göre; cümle yapısı, kelime türetme teknolojisi, noktalama vb. faktörlerle ele alınması,
- c- Estetik dokusu; melodisi, ezgisi, retorığı, sanatsallığı vb. faktörlerle ele alınması,
- d- Kendini koruması, etkilenmesi, başkalaşması, yabancılaşması, faktörlerle ele alınması,
- e- Çıktısı; sebep olduğu eserler, yazarlar, sözler, müziği, şiiri, şairi vb. faktörlerle ele alınması,
- f- Yazıyla tanışması, yazısının kendisiyle anılması ya da transfer olması vb. faktörlerle ele alınması,
- g- Gerçeği çok yönlü ifade edebilmesi, çok kelimeli, çok katmanlı olması vb. faktörlerle ele alınması.

Esasen bir dil ne kadar kompleks ve farklı ifade biçimine sahipse bu onun gelişmesiyle de ilgilidir. Bu manada mutlak belirlenimci sade mekanisasyonlar her ne kadar da modellemeyi kolay kılıyorsa da gerçekte bu durum dili dilleri yoksullaştırılmamalıdır. Örneğin bir dilde cinsiyete özgü

kullanımların olmayışını kadın-erkek eşitliğine bağlamak son dönem moda indirgemeci yaklaşımların tesiriyledir. Bu dil gibi kompleks bir meseleyi izah etmek için oldukça düşük akım bir imkan sağlamaktadır. Esasen diğer taraftan bir kullanımın olmadığına da işaret etmektedir. Ayrıca özellikle Osmanlıcaya dönük eleştiriler içinde yer alan; saray edebiyatı, elitlerin dili, halktan kopuk gibi popülist tespitler de gerçekte bir dilin yoksullaştırılmasından başka bir faydası yoktur. Bununla birlikte böyle yaklaşımlar uzmanlaşma, sanat, bilim ve felsefe yapma kabiliyetini yok etmeğe teşne yaklaşımdır.

Bununla birlikte kimi dilbilimcilerin bir dilin sınırlı bir özelliğinden hareketle, örneğin yukarıdaki maddelerinden birinin içinde geçen cümle ve sözcük işlemleri üzerinden dilleri mukayese etmesi ve çeşitli büyük yargılara varması zorlama ve indirgemecidir. Dillerin gramerine dair saptamalar bile gerçekte statik değildir. Birçok bileşenle birlikte dilin muhatap olduğu sosyolojik imkanlarla da alakalıdır. Bu saptamanın temel aldığı nesnel bilgi aralığı ve belirlenimlerin çoğu birçok dil için ancak 19. yüzyıl ve sonrasında gelişmiştir. Üstelik bu saptamaların faydasının yanı sıra geniş ve derin geçmişi yok eden kısır matematiksel bir biçimi de vardır.

Dile dair geliştirilen tavırlara ilişkin denilebilir ki, dilin tüm zenginliklerini, güzelliklerini, başka toplumlarla olan üstün bağına güçlendirecek hem gerçeğe uygun hem de ahlaki etkilerini yok saymamalı, bileşenlerini etkileşimlerini yansımalarını kapsayan tanım alanına olan ihtiyacı diri tutulmalıdır. Bu manada örneğin Osmanlıcayı eleştirenlerin gerçekte Osmanlı'nın bir dil gereksiniminin eklektik ve pülüratif zenginliğinden kaynaklanan çoklu organizmasını yeterince anlayamadıkları söylenebilir. Dili sınırlı göstergeler üzerinden yorumlamak ve modellemek esasen toplumsal gerçekliği de daraltan ve gerçekte hiçbir zaman sığamayacağı duvarlar arkasına saklayan motivasyonları besleyeceği de aşikârdır.

Sonuç

Dil sorunu çok boyutlu dinamik ve çok bileşenli bir meseledir. İnsanoğlunun ontolojik hikayesinden başlayarak, Tanrı, doğa, toplum, tarih, medeniyet, cemaat, bireye kadar birçok başat etkileyenin yanı sıra kendi iç değişken düzeneği ve de sebep olduğu çıktılarla baş döndüren bir genişliğe sahiptir. Yukarıdaki tartışmalara bağlı kalarak şayet dil sorununu anlamak için tümcü bir model teklif etmek gerekir ise, sorunu sınırlı kategorilerle aşağıdaki şekilde tasnif etmek mümkündür:

Birinci Kategori; Kavramsal aşama: Dilin doğuştan getirilen ya da yeteneğe haiz bir tarafı olmalı, nitekim türün türlüğü ancak bu biçimde garantiye almak mümkündür. Yani, Tanrısal öz, kavramsal mahiyet evrenseldir her birey için derece farkıyla geçerlidir, öyleyse dil aynı zamanda insanın ontolojik ve metafizik vasfıdır.

İkinci Kategori; Ampirik aşama: Dilin ampirik doğası, dış dünyayı temsil etme özelliği, niteliği gereği evrensel, temsil etme biçimi değişken, aynı şekilde her birey için derece farkıyla ortak mümkünlükler yaratır. Burada dil gösterge dizgesi olarak gerçeğe, olguya, eşyaya ve şeye işaret eder.

Üçüncü Kategori; İmajist aşama: Her dilin tarihsel, toplumsal hikâyesi, bileşenleri, etkileşimleri ve değişimleri vardır, bu medeniyet havuzundan başlayarak toplum, cemaat, bireye kadar yatay, tarihsel ve periyodik olarak etkileşimlere bağlı olarak dikey başkalaşma imkânına sahiptir, yüklemel ve manipülatif göstergelere işaret etmesi bakımından çok dinamik bir örgüye imkan tanır (Öztürk, 2008: 107-113).

Dördüncü Kategori; Teknik ve Ürün aşaması: Dilin içerik ve teknik olarak birtakım imkanları vardır; cümle yapısı, sözcük yapısı gibi kendine özgü teknolojisi vardır. Aynı zamanda estetik, sanat, şiir, söz, müzik vb. çıktılara doğrudan ya da dolaylı sebep olur.

Turkish Studies

Dil ontolojik ve metafizik zeminiyle, tarihsel ve toplumsal işleviyle, kendine özgü araçlarıyla, ürün ve çıktlarıyla çok boyutlu bir sorundur. Dönemsel sosyolojik ve siyasal gelişmelere özgü olarak dili sınırlı araçlarla tanımlamak dile birtakım imkanlar sağlasa da gerçekte bu durum dili yoksullaştırdığı gibi ait oldukları bireylerin iddiasını da ona göre küçültmektedir. Özellikle Doğu-İslam dünyasının birbirini çok etkileyen sosyolojik, siyasal, entelektüel estetik vb. etkilerini indirgemeci dil yaklaşımlarıyla ayırtmamakta fayda vardır. Dilin tüm birikimlerine ve etkileşimlerine sahip çıkmak temas ettiği şeylere de sahip çıkmak anlamına gelir. Bu, dili korumayacağımız anlamına gelmez dilin güzelliklerini, imkânları ve kazanımlarını savunmak ama izole etmeden sağlıklı temas yolları bulmak gerekmektedir. Etkileşimleri de mümkün oldukça kurallı ve bünyeye uyum sağlayarak çoğaltmak gerekmektedir. Özetle dil bir deryadır, anlamak isteyen de ancak bir avuç alır yanılmak isteyen de ancak bir avuç alır.

KAYNAKÇA

- Açıköz, H.M., (2016) İletişim Felsefesine Giriş, Elis Yayınları, Ankara.
- Akarsu, Bedia, (1993) Wilhelm Von Humbolt'da Dil Kültür Bağlantısı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Aydar, H., Ulutaş, İ., (2010) Dilin Kökeni: Kur'an-I Kerim Ve Diğer Kutsal Kitaplara Göre Dil Olgusu, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall.
- Aydın, İsmail, (2014) Kuran'ın Fziyolojik Yorumu, Tarihsel Gelişim ve Sorunlar, Elis Yayınları, Ankara.
- Ayer, A., (1985) Mantıkçı Pozitivizm ve Kalıtı, Yeni Düşün Adamları, Bryan Magee, Birey Toplum Yay., Feryat Mat., Ankara.
- Boon, James, (1997) Claude Levi-Strauss (Çağdaş Temel Kavramlar, Quentin Skinner), Ahmet Demirhan, Vadi Yay., Ankara.
- Bozkurt, Ömer, (1972) Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı, Sevinç Mat., Ankara,
- Eagleton, Terry,(1990) Edebiyat Kuramı Ayrıntı Yay., İstanbul.
- Ellis, Jhon, M., (1997) Postmodernizme Hayır, (Çev: Halide A. Bakırer), Doruk Yayıncılık, Ankara.
- Foucault, Michel, (1994) Kelimeler ve Şeyler, (Çev: M. A. Kılıçbay), İmge Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, F., Ulutaş, İ., (2011) Türk Dili Sifat-Fiilli Yapı Tipolojisinin Japon, Kore Ve Macar Tipolojileri İle Karşılaştırılması, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter.
- Korkmaz, Zeynep (1992) Dil Nedir?, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, 2. bas., YÖK Mat., Ankara.
- Külebi, O, (1997) Dilbilim ve Dil Felsefesinde Bir Dönüm Noktası: Noam Chomsky, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, Ankara.
- Martinet, Andre, (1985) İşlevsel Genel Dilbilim, Birey Toplum Yay., Ankara.
- Moran, Berna, (1994) Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, Cem Yay., İstanbul.
- Öztürk, Ali, (2008) İmajoloji, Edim Yayınları, İstanbul.
- Sperlich, W.B., (2011) Noam Chomsky, Çev: Duygu Tekgül, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Turgut, İhsan, (1993) Sanat Felsefesi, Üniversite Kitabevi, İzmir.

Williams, Bernard, (1985) Dilbilimci Felsefenin Büyüsü, Yeni Düşün Adamları Bryan Magee, (Çev. Mete Tuncay), Birey Toplum Yay., Ankara.

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c04/c040332.pdf>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Öztürk, A. (2017). “Dil Sorunu ve İndirgemeci Teorilerin Eleştirisi (Dil Meselesine Dair Tümcü Bir Yaklaşım Denemesi) / A Critique of Language Problematic and Reductionist Theories (A Holistic Approach to Language Issue)”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) Volume 12/3, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11617>, p. 517-530.